

Ka Mana o ke Kānāwai a me ka Mana o ke Kanaka

Hulilau Wilson

Ma ka makahiki 1896 ua ho'okumu 'ia he kānāwai e pāpā ana i ka 'ōlelo Hawai'i ma nā kula o Hawai'i nei. Ua lilo kēia kānāwai pāpā 'ōlelo a ka 'oihana ho'ona'auao he mana kāko'o politika no ka 'ao'ao ho'okahuli i ke aupuni Mō'i o Hawai'i, a me ka ho'okahuli pū i ka mauili Hawai'i o ko Hawai'i po'e kānaka. Ma loko o ka 'ōlelo, he mana ko laila. Ma loko o ka hana, he mana nō ko laila. I ka 'oki 'ia 'ana o kēia 'ao'ao 'ōlelo o ko Hawai'i po'e, ua ho'omaka e loli ke au a me ka nohona kanaka ma o ka 'ōlelo makuahine.

I ka ho'opuka 'ia 'ana o kēia kānāwai, ua pāpā 'ia ka 'ōlelo Hawai'i ma ke 'ano he 'ōlelo kūhelu a ua hō'ole 'ia ka 'ōlelo Hawai'i ma nā 'oihana ho'ona'auao. No ka pāpā 'ia o ka po'e Hawai'i i ka 'ōlelo makuahine ua ho'omaka e nalo ka 'ōlelo. 'A'ole i a'o nā mākuā i nā keiki no ka 'ike o lākou i ka hopena ma ka ho'opa'i 'ia ma ke kula. Ua hili 'ia nā haumāna i ka lā'au inā ua loa'a pono lākou e 'ōlelo Hawai'i ana ma ke kahua kula. Pēlā i hō'ike ai ka po'e o kahi 'ē i ko lākou mana ho'opa'i kanaka. A ma kēlā mana ho'opa'i i ho'omaka'uka'u 'ia ai ka po'e Hawai'i i ka lākou 'ōlelo pono'i iho nō. No ia kumu i ho'omau 'ole ai nā hanauna i hānau 'ia ma hope i ka lākou 'ōlelo pono'i.

'Oiai ua pau li'ili'i ka po'e 'ōlelo Hawai'i i ia manawa 'a'ole i 'ole ka loa'a o ka po'e i kūpa'a ma hope o ke a'o i ka 'ōlelo Hawai'i ma ka hale a ma nā wahi kua'āina pū kekahi i loa'a 'ole ai nā kula nui e like me ko ka po'e o Ni'ihau. Ua mālama 'ia nō kekahi kula 'ōlelo Hawai'i ma Ni'ihau i ia wā no ke ka'awale loa o ia 'āina mai nā wahi e pāpā 'ia nei ka 'ōlelo. Pēlā i ola ai ka 'ōlelo ma kēia mokupuni. Nā kēia po'e i pa'a i ka 'ike a hiki loa mai i kēia wā.

I ka makahiki 1986 ua ho'ololi 'ia ke kānāwai pāpā 'ōlelo a ua ho'onoa 'ia ka 'ōlelo Hawai'i ma nā kula. Ua ho'ā'o ka po'e haole e ho'okahuli i ka po'e Hawai'i akā 'a'ole i kahuli ka 'ōlelo. Ke ho'i mai nei nō. Ma ka makahiki 2006 ua pi'i ka nui o nā po'e 'ōlelo Hawai'i a e laupa'i ana ka heluna po'e ma nā

makahiki e hiki mai ana. I kēia manawa, loa'a kekahi mau kula kaiapuni i a'o 'ia ma ka 'ōlelo Hawai'i ma nā mokupuni a pau koe 'o Kaho'olawe. He hō'ike kēia i ka nui holomua o ka po'e o Hawai'i nei. He hō'ike pū kēia i ka hiki 'ole ke pepehi 'ia a make ka 'ōlelo makuahine o Hawai'i. E ola mau ka 'ōlelo Hawai'i.